

NAKONEC JSEM TOČILA O SOBĚ

Před šestnácti lety si vzala do adoptivní péče pětiletou holčičku, dnes se s již dospělou dcerou nevidají. Režisérka Markéta Oddfish Nešlehová v novém dokumentu Nejšeš moje máma, který bude mít premiéru 8. dubna ve 21:00 na kanálu ČT2, otevřeně líčí svůj životní příběh a také příběhy dalších náhradních rodičů, kteří přes obrovskou snahu se svými přijatými dětmi narážejí na problémy, krize a odloučení.

Dokument je nesmírně osobní a emotivní. Určitě jste hodně zvažovala a promýšlela formu. Jak se vyvíjela?

Promýšlela jsem hodně dlouho. Od prvotní ideje uběhlo sedm let a obsah se proměnil několikrát. Původně jsem hledala rodiče, kteří by byli ochotni sdílet útržky ze své láskyplné, byť těžké cesty s přijatými dětmi. Chtěla jsem se na proces adopce a pěstounství podívat především z jejich úhlu, což je koncept, který jsem ještě nikde neviděla dokumentárně zpracovaný. Odpovědět na otázky, jak je možné, že mezi rodiči a jejich přijatými dětmi vyrostla pupeční šňůra, jak je možné, že ji ani velké překážky nepřetrhnou. Jak přijali dítě a nakonec přijali i sebe. Jenže jsem se dostávala do slepé uličky: bylo těžké sehnat rodiče, kteří by byli připraveni svůj příběh otevřeně vyprávět. Chápu to, je to nesmírně citlivá půda... Už jsem to chtěla vzdát, a pak přišla moje adoptivní dcera, které jsem film chtěla věnovat, a řekla, že do natáčení jde se mnou. Čerstvě jsme za sebou měly velké karamboly, ale ona byla připravena je sdílet na dřevě. Tak jsem přepsala námět a scénář, společně jsme film připravovaly ve čtyřech s producentkou Martinou Šantavou a dramaturgyní Rebekou Bartůňkovou. Asi po půldruhém roce už jsme měly začít točit, a celý koncept se zhroutil, protože se dcera odstěhovala. Mně se zhroutil svět a já se zhroutila s ním. Řekla jsem, že film točit nebudu.

Myslela jste to vážně?

Naprosto. V lednu to byly dva roky, co jsem film pohřbila. Jenže pak se opatrně začaly ozývat Martina s Rebekou a postupně mě zase přesvědčily, že film má smysl. Právě i pro tuhle moji autentickou zkušenost i pro autentické zkušenosti dalších rodičů, jejichž citu jsem se od začátku chtěla věnovat. Nakonec se nám povedlo sehnat dvě rodiny, kterých jsem se mohla ptát a prožívat s nimi jejich bezpodmínečnou lásku. A ony zase se mnou prožívaly tu mou. Koneckonců původní název filmu byl Příběhy bezpodmínečné lásky. A jedna věc se nezměnila – film je stále milujícím vzkazem mé dceři. Bez ohledu na to, jestli se k ní dostane teď, nebo někdy v budoucnu.

Můžete popsat svou cestu k náhradnímu rodičovství? Kdy jste se rozhodla a co jste pro to musela udělat?

Jsem v tomhle konfekční jako každá druhá: neměla jsem možnost mít biologické děti, ve své době jsem dvě vyvdala a o vlastní usilovala na klinice asistované reprodukce. Čtyřikrát. Stálo mě to skoro jako nové auto, o fyzické náročnosti a psychické houpačce mluvit nebudu. A stejně se to nepovedlo. A vedle toho huntování sebe sama mi došlo, že vlastně nepotřebuju předávat geny, ale že spíš chci věnovat lásku a péči. To byla moje startovní čára. No a pak samozřejmě obligátní příprava, víkendové workshopy, několikery psychotesty, sociální pracovnice zkoumající domácí podmínky... Kolotoč, který fungoval před 16 lety. Pak dva roky čekání – a během jednoho týdne po telefonátu ze sociálky se mi změnil život: do toho týdne se smršlo těhotenství i porod a pak jsem si domů přivedla pětiletou holčičku. Hotovou osobnost.

V čem to mají děti v náhradní péči složitější? Co si nesou v tom „batůžku“, jak vy říkáte, do života s sebou?

Mají minulost. Těžkou. Byly opuštěny pečující osobou. Často o ně nebylo pečováno ani v prenatálním období. A to, že zůstaly na světě na všechno samy, je šílený šrám, ale bohužel často není jedinej. A tohle my, náhradní rodiče, nemáme šanci ani nahlédnout, protože často jsou k dispozici jen kusé informace o minulosti dítěte. Ale i kdybychom znali fakta, nebudeme stejně schopni dohlédnout dětem do duše. A tak si mnohé můžeme jen představovat. Vcíťovat se. Vytušit, že když si mrňousek doma schovává jídlo, asi trpěl dlouhodobým nedostatkem. Že když nepláče, neznamená to, že je všechno v pořádku – jen kdysi zjistil, že jeho pláč mu nepřivolá pečující osobu. Pokud máma brala v těhotenství drogy anebo miminko týrala, pak to může do batůžku naložit náklad, který by byl nesnesitelný i pro dospěláka, natož pro malinkého člověka. Je milion situací, které vyžadují vhléd tzv. terapeutického rodiče, moudrost a klid. Jsem nesmírně vděčná všem, kdo pečují o takto zraněné děti.

A k čemu to v dospívání obvykle vede, jsou tam nějaké typické vzorce chování?

Myslím, že je to typické asi jako fakt, že všichni procházíme pubertou. Někdo jí propluje, s jiným tříská o zem. Někdo ji má rok, jiný jde téměř od puberty k senilitě. Nedá se to předjímat. Určitě to souvisí s temperamentem, dost možná s kořeny, s genovou výbavou, ale řekněte mi, co je obvyklé u dětí, jejichž geny máme jako rodiče načtené do puntíku? Je pro ně něco typického? Ve filmu jsou děti, které pubertu zvládnou. A pak ty, jejichž dospívání je náročná disciplína pro všechny.

Tu zraňující větu „nejseš moje máma“ (případně „nejseš můj táta“) si určitě vyslechli nejedni pěstouni. Jak v těch chvílích reagovat? Jak tohle dokázat ustát?

„No nejsem – ale jsem tu, vždycky jsem byla, miluju tě a dávám ti hranice.“ Každý náhradní rodič z podstaty ví, i když to samozřejmě nechce takhle explicitně slyšet, že není biologický rodič. Myslím, že tohle sice může být v ten moment zraňující, ale je to vlastně konstatování faktu. A projev puberty, odpoutávání se. Náš film měl být původně o hledání biologických rodičů, protože moje dcerka neměla v původním rodném listu uvedeného otce. Chtěly jsme jít po jeho stopách. To je role náhradních rodičů – jít po boku, doprovázet i na cestě za biologickými rodiči a milovat, jak nejvíc dokážu. S vědomím, že nejsem tvoje máma.

Mluvila jste s dalšími pěstouny o jejich zkušenostech. Přetrhání pout (a v některých případech jejich obnovení) řeší mnoho náhradních rodičů. Bylo pro vás tohle zjištění posilující?

Ve všech kotrmelcích během let jsem především bojovala s pocity ohromné viny. Že jsem nedala nedala dost. Že jsem ještě měla víc vydrzet. Pronásledovala mě všechna „že-jsem-měla“ světa. Jako adoptivní rodič jsem totiž systémem vnímaná jako běžná bio-matka, a tak nemám nárok na vzdělávání se a setkávání ve skupinách jako třeba pěstounští rodiče. Kdybych se o to sama nezajímala, asi bych se dlouhá léta nedozvěděla, že podobnými těžkostmi se trápí i další náhradní rodiče. Přiznám, že pro mě byl film jistou formou terapie. A s tímhle vědomím ho chci předat ostatním, kteří třeba zrovna sahají na dno sil a bojují s pocitem selhání ve výchově. Protože zkušenosti ukazují, že těžkosti, které rodiče zdolávají, nemusejí být koncem. Že odloučení neznamená, že nepřijde shledání. No prostě že místo sad endu může přijít happy end. Že jsme v tom všichni společně.

Odborníci tvrdí, že se děti v návalech vzteku zlobí na své biologické rodiče, ale jejich hněv a problémové chování odnesou ti, kteří jsou jim nejbližší – pěstouni. Jak důležitá je psychologická pomoc pěstounům? Co nejvíc pomáhá vám?

Jednou jsem vyprávěla kousek svého příběhu někomu známému a on mi říkal: Ona tě dcera zkouší, jestli je tvá láska dost pevná, jestli ji taky neopustíš jako její rodiče. No jasně, bingo. Dá rozum, že naše přijaté děti tohle nedělají vědomě, ale taky je jasné, že v sobě mají tak velká a bolestivá zranění, že se jejich příznaky prostě dostanou na povrch. A my bychom je měli léčit, hojit, dávat dlahu zlomeným srdcím a duším.... No a pak je jasné, že všichni potřebujeme psychohygienu, protože občas jsou ty naše běžné situace těžké. A často jsou navíc v příliš rychlém sledu. Já prošla několika těžkými psychickými zlomy. Vůbec nemluví o tom, že jsem od odchodu dcery ztloustla o dvacet kilo a dlouho byla v péči terapeuta. Podpora systému, psychologické a odborné provázení, to je to, o č by tu mělo běžet a mělo by to být normální.

V dokumentu obracíte pozornost právě k náhradním rodičům, k tomu, jak emočně náročné situace mohou prožívat. Vypozorovala jste u svých respondentek a respondentů něco společného, nějaký charakterový rys, který jim pomáhá ty náročné situace zvládat?

Jsem přesvědčená, že všichni – tedy ti, s nimiž jsem měla možnost mluvit a sdílet zkušenosti a pocity – jsou schopni lásky bez podmínek a bez ega. S nasloucháním. My buddhisti tomu říkáme milující laskavost.

Když vyšla kniha Rok kohouta Terezy Boučkové, ve které líčila zkušenost s adoptí dvou romských kluků, ozývaly se kritické hlasy, že náhradnímu rodičovství uškodila, že její příběh může ostatní odradit. Určitě jste tohle při přípravě dokumentu promýšlela, koneckonců otázku, jestli by do toho šli toho znovu, i kdyby věděli, co vědí teď, kladete i svým respondentům a oni na ni odpovídají pozitivně.

Víte, já věděla, jak odpoví. Myslím, že odpovídají za naprostou většinu náhradních rodičů – to naše děti nás utvořily takové, jací jsme. Milující. Obohacené. Neřešící blbosti. Sice jsme si na začátku naší společné cesty mohli myslet, že to budeme my, kdo je bude všechno učit, ale nakonec to byly jen úsměvné plány, jako je stavba domu a dovolená v Jugoslávii. Byly to naše děti, které nám nastavily zrcadlo, naučily nás trpělivosti, empatii, terapeutickému rodičovství, většímu pochopení ve vzájemných vztazích i tomu, kolik barev může mít rodičovská láska. O tomhle je můj film. Pro někoho to možná bude nový Rok kohouta ve filmu, ale já tam nechtěla ventilovat lítost nad tím, jak je náhradní rodinná péče složitá, ale ukázat, že je i přes těžkosti krásná. A že je přínosem pro obě strany – nejen pro děti, ale i pro rodiče. Že má hluboký smysl. Že stojí za to ji podporovat. Že by o ni systém měl pečovat.

Jak byste si na otázku odpověděla vy sama?

Ted' jsem na ni odpověděla. Vím, že bez své dcery bych nebyla, kým jsem. Vždycky jsme se smály, že je moje největší učitelka – i největší mučitelka. To trvá. Vděčím jí za nový pohled na svět, na lásku i na sebe. Neměnila bych. Znovu bych do toho šla.

Váš příběh je zatím bez happy endu. Věříte v něj?

Otázka je, co je happy end. Pokud je to fakt, že je moje dcera schopná se o sebe postarat, žít samostatným dospělým životem a vědět, co je rodičovská láska, pak už to happy end je, no ne?

